

Oponentský posudek disertační práce Mgr. Věty Šťastné

„Vliv Boloňského procesu na české vysoké školství se zřetelem k vývoji Univerzity Karlovy“

Disertační práce Věry Šťastné je zaměřena – jak už říká název – na vývoj Boloňského procesu od jeho počátku (podpis Sorbonnské a Boloňské deklarace na konci 90. let minulého století), na jeho již téměř dvě desetiletí trvající vliv na vysoké školství v Evropě i na české vysoké školství, a na konkrétní dopady, které měl Boloňský proces na Univerzitu Karlovu a její jednotlivé fakulty (jako vícepřípadovou studii).

Poměrně rozsáhlá práce (téměř 400 stran) je proto rozdělena do několika částí a kapitol, jejichž zaměření je na první pohled výrazně různé nejen co do tématu, kterého se týká, ale rovněž co do způsobu jeho zpracování. Na druhý pohled je pak zřejmé, že se liší i co do kvality zpracování tématu.

Po krátkém úvodu je zařazena 2. kapitola zaměřená na použitou metodologii. Autorka v ní vysvětluje jak cíle své práce a výzkumné problémy, tak i základní pojmy a koncepty. Důkladně popisuje například použité zdroje pro obsahovou analýzu vývoje Boloňského procesu v celoevropském kontextu (3. kapitola). Poněkud méně pozornosti však věnuje vysvětlení výběru zdrojů pro studium vlivu Boloňského procesu na české vysoké školství (4. kapitola) nebo popisu použitých informací a dat a způsobu jejich zpracování, ať už se jedná o dotazníkové šetření provedené v rámci projektu KREDO nebo data získaná z matricy studentů UK (5. kapitola).

Následuje **Část I. disertační práce *Vliv Boloňského procesu na vývoj vysokého školství v Evropě a v České republice***, která obsahuje dvě kapitoly: 3. *Boloňský proces a vývoj vysokého školství v Evropě* a 4. *Vývoj systému českého vysokého školství a Boloňský proces*.

Chci vyzvednout hlavně 3. kapitolu, kterou považuji za skutečný vrchol oponované práce. Její autorka mimo jiné navrhuje do značné míry originální etapizaci Boloňského procesu a především vymezuje hlavní charakteristiky každé ze čtyř definovaných etap (1. etapa *Legislativní změny*; 2. etapa *Implementace hlavních priorit Boloňského procesu*; 3. etapa *Vyhlášení Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání*; 4. etapa *Vysoké školy jako nástroj řešení ekonomické a finanční krize*). Přestože je o její etapizaci možné diskutovat a porovnávat ji například s oficiální etapizací (viz například *The European Higher Education Area in 2018. Bologna Process Implementation Report*), text disertační práce potvrzuje, že jeho autorka má pro svůj návrh etapizace řadu dobrých argumentů.

Autorka čtivým způsobem prezentuje nejen podstatné informace a závěry z jednotlivých zpráv o vývoji Boloňského procesu (tzv. *Trends I.-VII.*), ale používá a vysvětluje i řadu neveřejných informací, které získávala v době, kdy zastupovala ČR v mezinárodní skupině *Bologna Follow-up Group*. Celkový obrázek, který čtenáři o vývoji Boloňského procesu předkládá, je tak velmi plastický a barvitý, avšak přitom zůstává dostatečně přehledný.

Na textu 3. kapitoly je ovšem rovněž znát, že se autorka již osobně nezapojovala a neúčastnila přípravy jednání ministrů v Jerevanu (2015). Popis této etapy vývoje Boloňského procesu je totiž poněkud „chladnější“ a neobsahuje již tolik oživujících poznámek a interpretací, jako

etapy předchozí. To ovšem může být jen můj osobní povzdech a v žádném případě ne výtka autorce disertační práce.

Vzhledem k tomu, že jsem tuto část disertační práce s velkým potěšením a osobním zaujetím četl právě v době, kdy se konalo další jednání ministrů zemí zapojených do Boloňského procesu, do jejichž kompetencí vysoké školství spadá (24. - 25. května 2018 v Paříži), je mi opravdu líto, že vzhledem k daným termínům nemohla autorka dovést kapitolu právě až do pařížského jednání (2018), ale musela skončit již předchozím jednáním v Jerevanu (2015). V každém případě jí však velice doporučuji pokračovat právě v tomto směru jejího bádání a po doplnění o zmiňovanou poslední etapu vývoje Boloňského procesu publikovat toto samostatné téma jako ucelenou práci. Pokud autorka nebude mít lepší možnost, za Středisko vzdělávací politiky PedF UK jí publikování takové práce opravdu rád nabízím.

Následující 4. kapitola rozebírá vztah mezi vývojem Boloňského procesu a vývojem českého vysokého školství. Opírá se přitom především o vývoj vysokoškolské legislativy v ČR a souvislosti, které s Boloňským procesem měla. Vývoj českého vysokého školství po roce 1989 přitom rozděluje do tří etap: 1) Období transformace a návratu k humboldtovským tradicím univerzitního vzdělávání 1989–1998; 2) Období konsolidace a překotného kvantitativního rozvoje systému vysokého školství 1999–2006; 3) Snahy o reformu českého vysokého školství doprovázené politickou nestabilitou a univerzalizací systému vysokoškolského vzdělávání 2006– dosud. Každou z těchto etap pak autorka doprovodila a završila charakteristikou změn ve třech hlavních prioritních oblastech Boloňského procesu, za něž vybrala: třístupňovou architekturu vysokoškolského vzdělávání, společný evropský rámec pro zajišťování kvality a vzájemné uznávání získaného vzdělávání.

O způsobu zpracování a obsahovém zaměření této kapitoly, stejně jako o uvedené etapizaci vývoje našeho vysokého školství, je samozřejmě možné široce diskutovat/polemizovat a z jiného úhlu dojít třeba i k jiným závěrům. To však samozřejmě není smyslem tohoto mého posudku. Přesto si dovoluji poznamenat, že především v této kapitole trochu postrádám autorčino osobní hodnocení pojednávaných procesů a faktů.

Autorka například opakovaně konstatuje, že se v 90. letech nepodařilo vytvořit tzv. neuniverzitní sektor vysokého školství, který by samozřejmě „ladil“ s Boloňským procesem, jeho vytvoření nám opakovaně doporučovalo OECD ve své zprávě z roku 1992 a znovu pak v roce 2006 a o něž v rámci potřebné diverzifikace vysokého školství usilovala i celá řada aktérů a institucí v České republice. Autorka se však hlouběji nezabývá ani důvody, proč se to nepodařilo, ani důsledky, k nimž to vedlo.

Podobným příkladem je i zavedení třístupňové architektury vysokoškolského vzdělávání v České republice. Přestože jde o jednu z „hlavních prioritních oblastí Boloňského procesu“ a současně představuje jeden z charakteristických rysů většiny masifikovaných či univerzálních vysokoškolských systémů (jak se o tom píše i v disertační práci), její zavedení se v českém vysokém školství mnohdy „realizovalo“ spíše formálním splněním úkolu, než že by se stalo jeho systémovou charakteristikou. Svědčí o tom například skutečnost, že jsme dnes nadále jednou z mála zemí EU nebo OECD, kde velká většina absolventů odchází z vysokých škol (nebo jiných institucí terciárního vzdělávání) s titulem magistra a ne bakaláře (podobně jako my jsou na tom především další bývalé socialistické země).

Část II. disertační práce nese název *Vícepřípadová studie Univerzity Karlovy* a obsahuje opět dvě kapitoly: 5. *Strukturované studium na Univerzitě Karlově* a 6. *Závěr a diskuse*. Rozsáhlá 5.

kapitola (téměř 160 stran) je ovšem dále členěna na dvě subkapitoly 5.1 *Průběh strukturace studia na Univerzitě Karlově a jeho vybrané dopady* a 5.2 *Profily jednotlivých fakult Univerzity Karlovy*. Naopak začlenění podstatně kratších *Závěrů a diskuse* do této II. části disertační práce působí poněkud nelogicky, protože se netýká jen UK, ale i kapitoly 3. a 4. z I. části disertační práce.

Subkapitolu 5.1 považuji za důležitou součást disertační práce, neboť na konkrétním empirickém materiálu mapuje zavádění strukturovaného studia na jednotlivých fakultách UK. Lze ji považovat za velmi důležitou případovou studii, protože velká rozmanitost průběhu tohoto procesu na jednotlivých fakultách UK ukazuje řadu typických rysů a problémů, které mělo zavádění strukturovaného studia i na dalších vysokých školách v České republice (autorka ji proto přirovnává k „laboratoři“). I když samozřejmě není jasné, zda by na jiných školách nebylo možné najít ještě další odlišné podoby jeho průběhu.

Naopak u subkapitoly 5.2 jsem měl někdy dojem, že se některé poznatky z kapitoly 5.1 opakují a to třeba i vícenásobně u několika fakult UK. Vzhledem k počtu fakult Univerzity Karlovy je navíc pochopitelné, že subkapitola obsahující profily všech 17 fakult je dosti rozsáhlá (téměř 100 stran). Možná by stálo za zvážení, zda profily jednotlivých fakult nezařadit do přílohy práce, podobně jako rozsáhlou tabulkovou přílohu.

Závěrečná 6. kapitola má opět dvě subkapitoly, přičemž v první (6.1 *Vliv Boloňského procesu na vysoké školství v Evropě a v České republice*) shrnuje a diskutuje především 3. a 4. kapitoly, zatímco ve druhé (6.2 *Vliv Boloňského procesu na Univerzitu Karlovu*) se vrací k výsledkům 5. kapitoly.

V diskusi mě zaujalo mimo jiné například vysvětlení, proč z absolventů bakalářských programů na UK pokračují v navazujícím magisterském studiu zhruba dvě třetiny, což je podle autorky méně než činí průměr za všechny vysoké školy v ČR (str. 296-297), přestože se „UK zaměřuje na magisterská a doktorská studia a bakalářské studijní programy pojímá jako první stupeň studia a pokračování v navazujícím magisterském studiu se tedy předpokládá“. Mezi důvody autorka uvádí například to, že na UK „existuje řada studijních programů, které vedou k regulovanému povolání, či programů semiprofesionálních, a dostačuje na ně kvalifikace získaná na bakalářské úrovni (nelékařské profese či kvalifikace v oblasti sociálních služeb)“. To je zajímavé a relevantní vysvětlení, avšak je třeba poznamenat, že například tabulka 22 (str. 368-369) prokazuje, že přinejmenším od roku 2011 (a platí to až do současnosti, tedy do roku 2017) ve studiu pokračuje vyšší podíl absolventů bakalářského studia na UK a to jak vůči jejich podílu na všech veřejných vysokých školách, tak samozřejmě i vůči jejich podílu na všech vysokých školách v ČR.

Celkové hodnocení disertační práce

Zvolené téma disertační práce je nepochybně důležité i aktuální. Do značné míry je však současně také průkopnické a za to patří autorce určitě dík. Navíc některé části práce (především 3. kapitola) jsou v českém kontextu vlastně ojedinělé, potřebné a současně velmi dobře zpracované. Proto také doporučuji, aby autorku v tomto tématu pokračovala i ve své další práci.

Na závěr tedy konstatuji, že **disertace splňuje podmínky kladené na disertační řízení a doporučuji disertační práci k obhajobě a udělení titulu Ph.D.**

V Praze dne 9. 6. 2018

Jan Koucký